

ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21 : เล่าเรื่องการสัมมนาซัลส์เบิร์ก ครั้งที่ 422

พิมพ์วิภาไพ เปรอมสมิทธิ์*

“สัมมนาซัลส์เบิร์ก” (The Salzburg Seminar) เป็นศูนย์การศึกษานานาชาติที่สำคัญ แห่งหนึ่ง และเป็นองค์กรอิสระที่บริหารโดยคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งประกอบด้วย บุคคลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ จากภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก องค์กรนี้จะจัดการสัมมนาในหัวข้อต่าง ๆ โดยมุ่งเน้น มุมมองของผู้ร่วมสัมมนา และทำให้โลกทัศน์ของกลุ่ม “ผู้นำของอนาคต” (tomorrow's leaders) เหล่านี้กว้างขึ้น การจัดสัมมนามักใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ โดยมีวิทยากรทั่วไปทั้งนักวิชาการ และนักวิชาชีพ มาบรรยายและอภิปรายร่วมกับผู้เข้าสัมมนาที่มาจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

กลยุทธ์สำคัญของการสัมมนาซัลส์เบิร์กคือ ทำให้เกิดเครือข่ายของนักคิดจากหลากหลายวัฒนธรรมและองค์กร จัดให้มีการริเริ่มในการพิจารณาประเด็นปัญหา สนับสนุนการพัฒนาผู้นำ โดยร่วมมือกับสถาบันชั้นนำทั่วโลก หัวข้อการสัมมนาจะครอบคลุมประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสังคมและมีการประชาสัมพันธ์เป็นรายปี ใน ค.ศ. 2004 มีการสัมมนาทั้งสิ้น 8 หัวข้อ เช่น Ethics in News Reporting and Editing, Multicultural Healthcare, China and the Global Economy เป็นต้น และเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของการสัมมนา นับตั้งแต่เริ่มจัดในปี ค.ศ. 1947 ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับห้องสมุด คือ Libraries in the 21st Century (Session 422) ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 23-30 ตุลาคม 2547 ผู้เขียนได้เข้าร่วมการสัมมนาครั้งนี้ และขณะนี้ได้เป็นศิษย์เก่าคนหนึ่งของการสัมมนาซัลส์เบิร์กโดยอัตโนมัติ

ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการสัมมนาซัลส์เบิร์ก ในการสมัครนอกจากการกรอกใบสมัคร แบบประวัติแล้ว ยังต้องเขียนข้อความระบุเหตุผลที่ต้องการเข้าร่วมสัมมนาในหัวข้อทั้งหมด พร้อมทั้งมีหนังสือรับรอง 2 ฉบับ ในกรณีที่ต้องการรับทุนจากผู้จัด (ค่าใช้จ่ายในการสัมมนา คือ US\$ 5,000 ไม่รวมค่าเดินทาง) ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์คุณหญิงแมนมาส ขวลิต ขณะนั้นดำรงตำแหน่ง นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ติงศภัทิย์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่ง คณบดีคณะอักษรศาสตร์ ที่ได้เขียนหนังสือรับรอง ซึ่งทำให้ผู้เขียนได้รับทุนเต็มจากผู้จัด

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้อำนวยการ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับซัลส์เบิร์ก และสัมมนาซัลส์เบิร์ก

ซัลส์เบิร์ก เป็นเมืองที่งดงามมากเมืองหนึ่งของประเทศออสเตรียมีเนื้อที่ประมาณ 71 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 145,800 คน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ Salzach ทางตอนเหนือจะเป็นเทือกเขา Alps บุคคลสำคัญของซัลส์เบิร์ก คนหนึ่งก็คือ Wolfgang Amadeus Mozart คีตกวีชื่อดัง Mozart เกิดและใช้ชีวิตที่เมืองนี้ บ้านเกิด ของ Mozart เป็นสถานที่สำคัญของเมือง และเป็นที่พักท่องเที่ยวต้องไปเยือน นอกจากนั้นซัลส์เบิร์กเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียง เนื่องจากในช่วงทศวรรษที่ 1960 บริษัท Twentieth Century Fox ได้มาถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง The Sound of Music สร้างจากชีวิตจริงของ Maria von Trapp ซึ่งเป็นแม่ชีและภายหลังแต่งงานกับขุนนาง เมื่อเกิดสงครามโลกครบครันได้หนีกองทัพเยอรมันออกไปจากออสเตรีย ขณะนี้ ครอบครัวนี้ได้ตั้งรกรากอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา บริษัท Twentieth Century For ได้พยายามขอใช้ Schloss Leopoldskron (schloss=ปราสาท) ซึ่งเป็นที่ตั้งของสัมมนาซัลส์เบิร์ก เป็นสถานที่ถ่ายทำ แต่คณะกรรมการของการสัมมนาซัลส์เบิร์กไม่ตกลง อย่างไรก็ตามทางบริษัทก็ได้ใช้ปราสาทเป็นฉาก และถ่ายทำจากสถานที่โดยรอบ มีการสร้างฉากจากสถานที่จริงด้วย

Schloss Leopoldskron เดิมเป็นของ Prince Archbishop of Salzburg ต่อมาได้ตกเป็นของ Max Reinhardt สัมมนาซัลส์เบิร์กได้เริ่มต้นจากการที่ ในปี 1947 Clemens Heller นักศึกษามหาวิทยาลัย Harvard ได้พบกับ Helen Thinig ภรรยาของ Max Reinhardt Heller ซึ่งมาร่วมการสัมมนาเรื่องศิลปะการแสดง ที่ Vienna โดยเป็นศิษย์ของ Thinig ได้แสดงความประสงค์ที่จะจัดสัมมนาในช่วงฤดูร้อนในยุโรป Heller และพรรคพวกได้เสนอขอทุนไปที่สถานศึกษามหาวิทยาลัย Harvard เพื่อจัดสัมมนาในยุโรป และตกลงใช้สถานที่ Schloss Leopoldskron หัวข้อการสัมมนาในครั้งนั้นเป็นเรื่องอเมริกันศึกษา จากจุดเริ่มต้นนี้ สัมมนาซัลส์เบิร์กได้ขยายโปรแกรมและเปลี่ยนสภาพจากองค์กรเฉพาะกิจ มาเป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีประธาน คณะกรรมการอำนวยการ มีสำนักงานทั้งที่ออสเตรียและสหรัฐอเมริกา โดยได้รับสนับสนุนเงินทุนจากมูลนิธิสำคัญ ๆ ของสหรัฐอเมริกา

เบื้องต้นเกี่ยวกับการสัมมนาครั้งที่ 422

หัวข้อการสัมมนาครั้งที่ 422 คือ ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21 ความสนใจที่จะจัดการสัมมนาในหัวข้อนี้ เกิดจากการเล็งเห็นความท้าทายและโอกาสสำหรับห้องสมุดที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงก็คือ ความก้าวหน้าและนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและความสำคัญของสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดต้องพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานรวมทั้ง ทบทวนวัตถุประสงค์ขององค์กรด้วย นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยทางสังคมที่ทำให้ห้องสมุดในฐานะ

สถาบันทางวัฒนธรรมมีภาระรับผิดชอบในการสนองตอบความต้องการของสังคม คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ ห้องสมุดทั่วโลกจะปรับตัวกับ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างไร บรรณารักษ์จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างไร ห้องสมุดจะสร้างความเข้มแข็ง จะคงอยู่ได้อย่างไรโดยไม่ถูกละเลยหรือมองข้ามไป มีกลยุทธ์ใดบ้าง ในการสนองตอบความต้องการที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21

การสัมมนาในครั้งนี้ได้พยายามที่จะเสนอประเด็นปัญหาและหาคำตอบ โดยรวมเอานักวิชาชีพ ผู้วางนโยบาย ตัวแทนสมาคมวิชาชีพ เข้ามาอภิปรายถึงความสำคัญของห้องสมุด ในฐานะองค์กรทางสังคมและวัฒนธรรมและในฐานะแหล่งและกลไกที่สำคัญในการพัฒนาทางด้านศึกษาและสังคม

วิทยากร และผู้เข้าสัมมนา

วิทยากรของการสัมมนาครั้งนี้มีทั้งสิ้น 8 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญที่หลากหลายสาขาวิชา “ครูใหญ่” ของการสัมมนาครั้งนี้มี 2 คน คือ Alberta Arthurs ซึ่งเคยดำรงตำแหน่ง Director of Arts and Humanities Rockefeller Foundation, New York และ William Simpson (ซึ่งขอให้เรียกว่า Bill) ซึ่งเป็น Director and University Librarian, John Rylands University Library of Manchester, U.K. นอกจากนี้จะเป็น “ครูใหญ่” แล้ว Bill Simpson ยังได้บรรยายนำในหัวข้อ “ The Management of Change ” ด้วย

Martin Gomez ซึ่งเพิ่งได้รับตำแหน่ง President and CEO of the Urban Libraries Council (ULC) ที่ Evanston, Illinois เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานและดำรงตำแหน่งสำคัญในห้องสมุดประชาชนหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา เช่น San Francisco Public Library, Brooklyn Public Library เป็นต้น Martin เป็นวิทยากรในหัวข้อ Community-Based Library Service.

วิทยากรที่น่าสนใจมากอีกคนหนึ่งก็คือ Dr. Paul Le Clerc, President and CEO, New York Public Library เป็นคนหนึ่งที่ไม่ใช่ “บรรณารักษ์” แต่เคยเป็นศาสตราจารย์ในสาขาภาษาฝรั่งเศส และความน่าสนใจอยู่ที่ความมีชื่อเสียงในฐานะผู้หาทุนเก่งเป็นเลิศ สามารถหาทุนให้โครงการ New York Public Library อย่างมากมาย Paul ได้มาให้มุมมองในเรื่องบทบาทของบรรณารักษ์ ในศตวรรษที่ 21

Dr. Sohair Wastawy สำเร็จการศึกษาจาก Graduate School of Library and Information Science, Simmons College เช่นเดียวกับผู้เขียน ขณะนี้เป็นหัวหน้าบรรณารักษ์ที่ห้องสมุด Alexandria ประเทศอียิปต์ เป็นวิทยากรในหัวข้อ The Flow and Delivery of Information Across Cultures และมีการนำเสนอเรื่อง ห้องสมุด Alexandria มาให้ผู้เข้าสัมมนาได้ชื่นชมด้วย

ในเรื่องเทคโนโลยี มีวิทยากรคือ Chris Rusbridge, Director of Information Services, University of Glasgow สหราชอาณาจักร Chris เคยเป็นผู้อำนวยการโครงการ ของ Electronic Libraries (eLib) ดูแลโครงการวิจัยและพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล

นอกจากวิทยากรที่กล่าวมาแล้ว ยังมีวิทยากรพิเศษอีก 1 คน คือ Ingrid Bussman ซึ่งเป็นผู้อำนวยการห้องสมุดประชาชนเมือง Stuttgart Ingrid มีบทบาทสำคัญในการวางแผนห้องสมุดใหม่สำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เมือง Stuttgart ซึ่ง Ingrid ก็ได้นำมาเสนอในการสัมมนาครั้งนี้ Ingrid ได้ร่วมโครงการสำคัญ ๆ ในยุโรปและเป็นผู้ประสานงานโครงการ CHILIAS ซึ่งเป็นโครงการสร้างอาคาร (forum) ทางเว็บสำหรับเด็ก

ผู้เข้าสัมมนาในครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 58 คน จาก 27 ประเทศทั่วโลก บางประเทศมีผู้เข้าสัมมนา มากกว่า 1 คน ผู้เข้าสัมมนาจำนวนมากที่สุด 17 คน มาจากสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนเป็นคนไทยคนเดียว ดังนั้นตลอดเวลาสัมมนา 7 วัน ไม่ได้พูดภาษาไทยเลย และดูเป็นธรรมชาติว่า พวกเราจากเอเชียจะมีความสนิทสนมกัน ถึงแม้ว่าในการสัมมนากลุ่มย่อยจะแยกย้ายกันไปก็ตาม แต่เมื่อมีโอกาสก็ได้รวมตัวกัน เช่น การไปทัศนศึกษาด้วยตนเองในช่วงเวลาอิสระ พวกเราก็ได้รวมกลุ่มกันไปเป็นส่วนใหญ่

ประเด็นการสัมมนา

การสัมมนาในครั้งนี้ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าสัมมนาได้สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และยังมี การปาฐกถา นำ การบรรยาย โดยผู้นำในวงการวิชาชีพสารนิเทศ

ประเด็นเริ่มต้น ก็คือ การจัดการความเปลี่ยนแปลงเป็นการบรรยายโดย Bill Simpson Bill ได้บรรยายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะ “Change : it's another name of life” และบรรณารักษ์นั้น คงต้องทำงานเชิงรุกมากกว่าการอยู่เฉยๆ สิ่งที่บรรดาผู้อำนวยการห้องสมุดประสบในปัจจุบันคือ สภาพที่มีผู้ใช้มากขึ้น ทางเลือกมากขึ้น แต่เงินน้อยลง ภาพในอนาคตก็คือ ความท้าทายที่เกิดขึ้นจากศาสตร์ด้านอิเล็กทรอนิกส์ (e-Science) และโลกดิจิทัล เมื่อเป็นเช่นนี้ บรรณารักษ์จะเป็นเช่นไร พวกเรายังคง “จะอยู่” หรือไม่ สิ่งที่สำคัญในอนาคตก็คือ เรื่องการแบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกัน ผ่านทางเครือข่าย การหาทุน และการพยายามหาหนทางเพิ่มบทบาทของตนเอง พยายามสนองความต้องการของชุมชนที่ให้บริการ สร้างมิตรของห้องสมุด เพิ่มคุณค่าให้กับห้องสมุดและบริการ และเมื่อจะจัดการกับความเปลี่ยนแปลงนั้น อย่าคาดหวังสิ่งมหัศจรรย์ หากแต่เพียงยอมรับความจริงในสิ่งที่คาดหวัง และที่สำคัญก็คือ ต้องพยายามให้ผู้อื่นมั่นใจในตัวเรา

เทคโนโลยีสารนิเทศและผลที่มีต่อห้องสมุด เป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง วิทยากรได้พูดถึงหัวข้อต่าง ๆ และประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การ “mapping” เริ่มจากแนวคิดเชิงประวัติเกี่ยวกับห้องสมุด และพิจารณาทรัพยากรสารนิเทศที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะทรัพยากรสารนิเทศดิจิทัล การสร้างห้องสมุดดิจิทัล และบริการของห้องสมุดดิจิทัล เรื่องที่น่าสนใจคือ ภาพของการจัดเก็บถาวรในอนาคต และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเอกสาร/สารนิเทศอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง การคัดเลือกและการสงวนรักษา นอกจากนี้ ยังได้มีการพูดถึงประเด็นลิขสิทธิ์ ไม่ว่าจะเป็ผลกระทบททางดิจิทัล การ

เปลี่ยนแปลงในเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะจาก Digital Millennium Copyright Act (DMCA) การเข้าถึงเสรี (Open Access) ซึ่งรวมถึงความเคลื่อนไหวในเรื่อง คลังเก็บข้อมูลดิจิทัล และการแปลงให้เป็นดิจิทัลอีกด้วย

ในส่วนของบริการนั้น ได้เน้นการอภิปรายในเรื่องห้องสมุดลูกผสม (hybrid library) ซึ่งจะรวมเอาความเป็นเลิศของการให้บริการ และความเป็นเลิศของการแปลงให้เป็นดิจิทัล และยังได้กล่าวถึงการเข้าถึงทางอินเทอร์เน็ต การเชื่อมโยงกับเครื่องมือการเรียนรู้ต่าง ๆ การเชื่อมโยงกับวรรณกรรม การให้บริการอ้างอิง โดยเฉพาะบริการอ้างอิงเสมือน ประเด็นสุดท้ายที่ได้ทำการเชื่อมโยงความคิดก็คือ สิ่งท้าทายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคาดหวังเกี่ยวกับดิจิทัล การแบ่งแยกทางดิจิทัล (Digital Divide) ทรัพยากรสารสนเทศเสมือน บริการใหม่ การสงวนรักษา และการจัดการสิทธิ์

หัวข้อการบรรยายต่อมาคือ การไหลเวียนและนำส่งสารสนเทศข้ามวัฒนธรรม โดย Dr. Sohair Wastawy การบรรยายเริ่มต้นด้วยการที่เห็นว่า สารสนเทศและวัฒนธรรมไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผู้บรรยายได้แบ่งมุมมองที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ได้แก่ 1) ในด้านหัวข้อที่ครอบคลุม เช่น องค์การทางสังคม ศาสนา และเศรษฐกิจ เป็นต้น 2) ในด้านโครงสร้างคือ รูปแบบ แนวคิด สัญลักษณ์ และพฤติกรรม 3) ในด้านพฤติกรรม โดยวัฒนธรรมนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนแบ่งปันของพฤติกรรมมนุษย์ และวิถีชีวิต 4) ในด้านประวัติศาสตร์ โดยวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไป 5) ในด้านหน้าที่วัฒนธรรมเป็นวิถีที่มนุษย์ใช้แก้ไขปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม หรือการอยู่ร่วมกันในสังคม 6) ในด้านจิตใจ วัฒนธรรมเป็นความซับซ้อนของความคิด และอุปนิสัยที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ และ 7) ในด้านสัญลักษณ์ วัฒนธรรมอยู่บนสิ่งที่มีความหมายที่แบ่งปันกันในสังคมใดสังคมหนึ่ง จากนั้น ได้สรุปความหมายของคำว่าวัฒนธรรมว่า คือ รูปแบบการบูรณาการของพฤติกรรมมนุษย์ที่รวมถึงความคิด การสื่อสาร ภาษา การปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม พิธีการ วิธีการปฏิสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ พฤติกรรมของชนชาติ กลุ่มศาสนาหรือกลุ่มทางสังคม และความสามารถในการถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง และยังได้กล่าวถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการถ่ายทอดสารสนเทศ เช่น ภาษา ตัวเขียน สื่อการสื่อสาร การตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างครอบครัว การเข้าร่วมกลุ่ม บทบาททางสังคม ศาสนา การเมือง เป็นต้น ผู้บรรยายกล่าวสรุปในเรื่องการผลิตสารสนเทศ และสภาพการรู้หนังสือ

ประเด็นการสัมมนาที่ได้รับความสนใจ ก็คือ ห้องสมุดและบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 Dr. Paul Le Clerc เป็นวิทยากร ซึ่งได้กล่าวย้าว่า ตนเองไม่ได้เป็นบรรณารักษ์ แต่เป็นผู้บริหารของห้องสมุดประชาชนนครนิวยอร์ก ผู้บรรยายให้ภูมิหลังเกี่ยวกับห้องสมุดประชาชนนิวยอร์ก ซึ่งเป็นห้องสมุดประชาชนที่ใหญ่ที่สุดในโลก ห้องสมุดนี้ บริหารโดยองค์กรเอกชน และมีการหาทุนได้เป็นจำนวนมาก กิจกรรมสำคัญของห้องสมุดคือ การสร้างทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล จากนั้นได้กล่าวถึงภาพของห้องสมุดโดยทั่วไป โดยระบุว่า ห้องสมุดนั้นเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของสังคม มีหน้าที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) จัดหาทรัพยากรสารสนเทศ 2) สงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ 3) ใ้บุคคลได้เห็นและใช้

ทรัพยากรสารสนเทศนั้น และอภิปรายถึงประเด็นการเข้าถึงทางอินเทอร์เน็ตด้วยโปรแกรมค้นหา และพูดถึงบทบาทของบรรณารักษ์ว่า จะเปลี่ยนไปสู่การเป็นผู้นำทาง (navigator) หรือเป็นบรรณาธิการ (editor) หรือผู้ประมวลสารสนเทศ (packager) ของสารสนเทศที่มีอยู่บนเว็บ ที่สำคัญก็คือ บรรณารักษ์จำเป็นจะต้องมีความรู้ความสามารถใหม่ ต้องได้รับการศึกษาต่อเนื่อง และการออกแบบหลักสูตรในสาขานี้ ควรเป็นแบบมีรากฐานจากความรู้ความสามารถ (competency – based curriculum)

การสัมมนาในครั้งนี้ได้เชิญวิทยากรพิเศษ 1 คนคือ Ingrid Bussman มาพูดถึง การออกแบบอาคารห้องสมุดประชาชนใหม่ที่เมืองสตูดการ์ต (Stuttgart) ประเทศเยอรมัน ชื่อว่า “Library 21” โดยมีหลักการคือ “ต้อนรับอนาคต” การสร้างห้องสมุดนี้ เป็นหน้าที่ที่จะตอบสนองของความต้องการของชุมชนในด้านการศึกษา การงาน และนันทนาการ และเน้นความสำคัญของห้องสมุดในสังคมฐานความรู้ โดยเป็นแหล่งที่ช่วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง วิทยากรได้บรรยายถึง โครงการ “Library 2007” ของมูลนิธิ Bartelsmann และสมาคมห้องสมุดของสหพันธ์รัฐเยอรมัน ซึ่งเป็นกลยุทธ์ระดับประเทศในการพัฒนาปรับปรุงห้องสมุดของเยอรมัน ได้มีการทำวิจัยในเรื่องนี้และระบุเป้าหมาย 4 ประการ คือ

- การพัฒนากลยุทธ์ทางการเมือง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของสถานะของห้องสมุดในระบบการศึกษาระดับชาติ ซึ่งจะสามารถกระทำได้โดยการจัดตั้งหน่วยงานพัฒนาห้องสมุดแห่งชาติ
- สร้างกรอบ / โครงสร้าง ที่จะให้การเข้าถึงสารสนเทศ สำหรับประชาชนทุกคน วิธีหนึ่งก็คือการออกกฎหมายหอสมุดแห่งชาติ ดังเช่นในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย
- การให้เงินทุนสนับสนุนสำหรับห้องสมุด
- กระบวนการต่อเนื่องในการปรับตนเอง ดังเช่นการให้บริการแบบเน้นที่ผู้ใช้ หรือมีความร่วมมือทั้งระดับภูมิภาค และนานาชาติ

ผู้บรรยายได้เน้นว่า บทบาทของห้องสมุดยุคใหม่มีฐานใน 3 ด้านคือ information – สารสนเทศ innovation – นวัตกรรม และ inspiration – แรงบันดาลใจ โดยเฉพาะในประเด็นแรงบันดาลใจนั้น หมายถึงการที่ออกแบบห้องสมุดให้มีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดใจ และเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การสร้าง “Library 21”

ในทศวรรษ 1990 เมือง Stuttgart ได้วางแผนสร้างศูนย์กลางใหม่ของเมือง และเห็นว่า ควรจะมีห้องสมุดอยู่ด้วย ทางคณะกรรมการสร้างห้องสมุดได้กำหนดวิสัยทัศน์ของห้องสมุดไว้ว่า “เป็นห้องสมุดมัลติมีเดียสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งเป็นศูนย์บริการแบบเปิด สำหรับสนับสนุนประชาชนที่แสวงหาการแนะนำ สนับสนุนในสังคมฐานความรู้” นอกจากนั้น ยังได้วางปรัชญาไว้ถึง 16 ประการ เช่น 1) Library 21 เชื่อมโยงวัฒนธรรมประเพณีกับนวัตกรรม 2) Library 21 สนับสนุนการเข้าถึงสารสนเทศโดยเสรีและจะเปิดบริการ 24 ชั่วโมง และ 3) Library 21 เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมุ่งเป้าหมาย เป็นต้น

จากปรัชญาที่วางไว้ นำไปสู่การออกแบบห้องสมุดที่ประกอบด้วย 1) “บริเวณเปิด” (open end area) ที่ให้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ดนตรี โทรทัศน์ บริเวณนี้เป็นการกระตุ้นการอ่านและการเรียนรู้ และจะให้บริการเกือบตลอด 24 ชั่วโมง 2) สตูดิโอการเรียนรู้ (learning studies) มีทั้งสิ้น 8 ห้อง ให้การเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในเรื่องต่าง ๆ 8 เรื่อง เช่น “งาน-อาชีพ-ธุรกิจ” “วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” “คิด-มีชีวิต-ปฏิบัติ” เป็นต้น 3) ห้องศิลปะ (art rooms) ซึ่งมีห้องอ่านแผนกศิลปะและแผนกดนตรี นอกจากนี้ ยังมีแผนกเด็กสำหรับสนับสนุนให้เด็ก ๆ อ่าน เรียนรู้ และใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เล่น มีสถานที่สำหรับเล่านิทาน การฉายภาพยนตร์ คาเฟ่การอ่าน ซึ่งจะเชิญชวนผู้เข้าใช้ห้องสมุดให้อยู่ภายในห้องสมุด ห้องบรรยาย ซึ่งเพียงพอพร้อมด้วยอุปกรณ์ สามารถจุได้ 300 คน ที่สำคัญคือส่วน “หัวใจ” เป็นห้องสำหรับ คิด ค้นหา และจินตนาการ และส่วนทางเดิน (strolling path) อย่างไรก็ตาม ขณะที่ยังมีโครงการ “Library 21” กำลังจะเริ่มการก่อสร้าง

ประธานสหพันธ์สมาคมและสถาบันห้องสมุดนานาชาติ (International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) คือ Kay Raseroka ได้กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ทำให้ห้องสมุดทั้งหลายในศตวรรษที่ 21 ดำรงอยู่ได้ Kay ได้เน้นประเด็นของนำเสนอวิสัยทัศน์ของ IFLA ในเรื่อง สังคมสารนิเทศ และหลักการเกี่ยวกับสังคมสารนิเทศ ทั้งนี้เพื่อนำเสนอสู่การประชุมสุดยอดระดับโลกเรื่อง สังคมสารนิเทศ (World Summit on the Information Society) จากมุมมองของภาคห้องสมุดและสารนิเทศ การดำเนินการในเรื่องนี้เป็นความพยายามของสหพันธ์ฯ ในฐานะปากเสียงระดับโลกของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ โดยเน้นว่า เครือข่ายของห้องสมุดนั้น จะสร้างฐานสำหรับ :-

- ให้จุดเข้าถึงบนเว็บ ซึ่งมีการให้คำปรึกษาและฝึกอบรมประกอบ
- ให้สารนิเทศในรูปแบบที่เหมาะสม
- พัฒนาการรู้สารนิเทศ
- สนับสนุนด้านสุขภาพอนามัย และการศึกษา
- ส่งเสริมพัฒนาการทางเศรษฐกิจ
- ส่งเสริมรักษาและส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรม
- สร้างเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชน

ประเด็นเรื่องบริการห้องสมุด เป็นหัวข้อการบรรยายสุดท้าย โดย Martin Gomez เน้นการให้บริการชุมชนของห้องสมุดประชาชน Martin ให้ภาพของห้องสมุดประชาชนในสหรัฐอเมริกา ทั้งในเรื่องโครงสร้าง การบริหารงาน บทบาทของรัฐบาลและสมาคมวิชาชีพ รวมทั้งองค์กรวิชาชีพ เช่น Urban Libraries Council ซึ่งเน้นว่าห้องสมุดเป็นสินทรัพย์ของชุมชน การให้บริการสำหรับวัยรุ่น และการสร้างสมรรถนะสำหรับห้องสมุด และภาวะผู้นำในห้องสมุด

การสัมมนากลุ่มย่อย

การสัมมนาครั้งนี้ มีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่ม A ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21
- กลุ่ม B ห้องสมุดกับชุมชน
- กลุ่ม C การเข้าใจความต้องการของผู้ใช้
- กลุ่ม D การหารายได้และเงินสนับสนุน

ทางผู้จัดได้ให้ผู้เข้าสัมมนาเลือกกลุ่มล่วงหน้า ผู้เขียนเลือก A และ B ปรากฏว่าได้อยู่กลุ่ม B และจะเขียนถึงข้อมูลของกลุ่ม B ได้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ซึ่งได้ข้อมูลจากการนำเสนอและเอกสาร

กลุ่ม A ได้สรุปความเห็นว่าเป็นศตวรรษที่ 21 จะยังคงมีห้องสมุดและมีนักวิชาชีพสารสนเทศ (อีกนัยหนึ่งบรรณารักษ์) ที่มีความเป็นผู้นำ ประเด็นสำคัญที่จะได้รับการกล่าวถึงก็คือ การรู้หนังสือ การส่งมอบรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและความรู้ของท้องถิ่นในขณะที่ต้องไปพร้อมๆ กับโลก ทรัพยากรและนโยบาย ความรู้ความสามารถของบรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผนกลยุทธ์ การจัดการความเสี่ยง การตัดสินใจ การมีทักษะด้านเทคโนโลยี ด้านการสื่อสาร มีความสามารถในการหาทุน ที่สำคัญคือ สามารถคิดนอกกรอบ หรือคิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ ได้

กลุ่ม B เน้นบทบาทของห้องสมุดกับชุมชน กลุ่มได้พิจารณาประเด็นว่า “ชุมชน” คืออะไร ความเชื่อมโยงระหว่างห้องสมุดกับชุมชน ห้องสมุดจะคาดเดาความต้องการของชุมชนได้อย่างไร ในที่สุดผลผลิตของการทำงานกลุ่ม B ได้ทำการนำเสนอ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบของละคร ซึ่งจำลองการสัมภาษณ์ผู้สมัครเข้าดำรงตำแหน่งผู้บริหารในปี 2025 โดยมีผู้สัมภาษณ์เป็นคณะกรรมการห้องสมุด ประกอบด้วย ประธาน นักการศึกษา นักธุรกิจ นักศึกษาหลังปริญญาเอกและสมาชิกอีก 3 คน การสัมภาษณ์มีประเด็นต่าง ๆ เช่น จะจัดการกับความต้องการของนักศึกษาอย่างไร การสนับสนุนการทำวิจัย ความเห็นเกี่ยวกับยุคดิจิทัล เป็นต้น เมื่อละครจบ ก็จะถามความเห็นของผู้ชมว่าจะเลือกผู้สมัครคนไหนหรือไม่ เพราะอะไร โดยให้เขียนตอบ การนำเสนออีกรูปแบบหนึ่งคือ การเสนอวิสัยทัศน์เกี่ยวกับบทบาทของห้องสมุดต่อชุมชน (ภาคผนวก) ผู้เขียนได้ร่วมอยู่ในกลุ่มย่อยที่จัดทำวิสัยทัศน์นี้ ในตอนท้ายของข้อความวิสัยทัศน์ตรงใจหลาย ๆ คน คือ “ห้องสมุดไม่สามารถถูกแทนที่อย่างเต็มที่โดยเทคโนโลยีสารสนเทศ บทบาทของห้องสมุดต่อชุมชนไม่ใช่การที่สามารถดูแลจัดการเทคโนโลยีเหนือความรู้และสารสนเทศ แต่ทว่าเป็นการให้แหล่งพักพิงของความคิดและการแสดงออกของมนุษย์”

กลุ่ม C มุ่งเน้นผู้ใช้โดยพิจารณาว่า ในศตวรรษที่ 21 จะมีผู้ใช้ที่มีความต้องการหลากหลาย และห้องสมุดจะกลายเป็นสถาบันสำหรับทุก ๆ คน ไม่ใช่สำหรับผู้ที่มีอภิสิทธิ์เพียงไม่กี่คน แต่อย่างไรก็ตามยังคงมี “ผู้ที่อาจจะเป็นผู้ใช้” (potential users) อยู่ สิ่งที่ทำนายสำหรับห้องสมุดก็คือ การจัดการกับความคาดหวังของผู้ใช้ การพิจารณาหาบริการใหม่ ๆ การจัดการกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

กลยุทธ์ในการจัดการเกี่ยวกับผู้ใช้ คือ ทำการสำรวจความต้องการ แนะนำ/ปฐมนิเทศเรื่องห้องสมุด การทำ
โฟกัสกรุป และการวิเคราะห์ผู้ใช้

กลุ่ม D ได้นำเสนอสารบัญของคู่มือนานาชาติของการหาทุนสำหรับห้องสมุด ประกอบด้วย

- บทที่ 1 ความจำเป็นในการหาทุน
- บทที่ 2 พื้นฐานการพัฒนาทุน
- บทที่ 3 ความเห็นของผู้ให้ทุน
- บทที่ 4 ศิลปะของการโน้มน้าวใจ
- บทที่ 5 ขั้นตอนการหาทุน
- บทที่ 6 การประยุกต์ทักษะด้านห้องสมุดสำหรับหาทุน
- บทที่ 7 ความท้าทายในการหาทุน ในระดับนานาชาติ

ภาคผนวก

- ภาคผนวก 1 กรณีศึกษาจากห้องสมุดทั่วโลก
- ภาคผนวก 2 เครื่องมือและทรัพยากรในการหาทุนระดับนานาชาติ
- ภาคผนวก 3 ตัวอย่างโครงการ

ในตอนสุดท้ายของการสัมมนา Alberta Arthur เป็นผู้สรุปและสังเคราะห์การสัมมนาในครั้งนี้
ทางผู้จัดได้ขอให้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชน แสดงความ
คิดเห็นเกี่ยวกับการสัมมนา ผู้เขียนได้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้สอน แสดงความคิดเห็น และพูดถึงสิ่งที่ได้รับ
จากการสัมมนาครั้งนี้ด้วย

ความส่งท้าย

การไปสัมมนาครั้งนี้ให้ประสบการณ์วิชาชีพที่ดีมาก เป็นการเปิดหูเปิดตา เปิดโลกทัศน์ ที่
สำคัญคือ เป็นการสร้างเครือข่ายของผู้ที่อยู่ในอาชีพเดียวกัน ทางผู้จัดได้เปิด listserv สำหรับกลุ่มเราไว้ให้
เพื่อการติดต่อสื่อสาร ซึ่งยังคงมีการติดต่อกันอยู่เป็นระยะ ๆ และทางเจ้าหน้าที่ของสัมมนาซัลส์เบิร์กเองได้
ออกปากว่า “กลุ่มบรรณารักษ์” นี้มีความผูกพัน เข้ากันได้ดี และการสัมมนามีบรรยากาศที่เป็นมิตร ทั้งยัง
ได้รับความรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างดียิ่ง

บรรณานุกรม

“Salzberg Seminar.” [Online] available: <http://www.salzbergseminar.org> 2005. Retrived November 5, 2005.

“Libraries in the 21st Century.” [CD-ROM] from: Salzberg Seminar Session 422 October 23-30, 2004 Retrived October 14, 2005.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย